

1982; Dimaşk 1986; Beyrut 1405). **3. İstin-şâku nesîmî'l-üns min nefehâtî riyâ-zi'l-kuds.** Eserde Allah sevgisinin mahiyeti, gerekleri ve sonuçları incelenmektedir (Kahire 1363; nşr. Mecdî Kâsım, Tanta 1411/1990; nşr. Ahmed Abdurrahman eş-Şerîf, Beyrut 1411/1991). **4. Vezâ'ifü'z-zikri'l-muvazzâfa fi'l-yevm ve'l-leyle** (nşr. Abdullah b. Cârullah b. İbrâhim, Lahsâ 1409/1989; Riyad 1408/1988). **5. Şada-katû's-sır ve fazlühâ** (nşr. Velîd Abdurrahman el-Firyân, 'Âlemü'l-kütüb, VII/1 [1986], s. 58-61). **6. Risâle fîmâ ruviye 'an ehli'l-ma'rife ve'l-hakâ'ik fî mu'â-meleti'z-zâlimî's-sârık.** Kötülük yapan kimselere beddua etmek yerine onların ıslahı için dua etmenin daha iyi olduğunu savunan bir eserdir (nşr. Velîd Abdurrahman el-Firyân, *Mecelletü'l-buhûşî'l-İslâmiyye*, sy. 16 [Riyad 1407], s. 261-274). **7. Esbâbü'l-mağfire** (nşr. Eşref b. Abdül-maksûd, Kahire 1987) (İbn Receb'in eserlerinin bir listesi için bk. *Fethu'l-bârî*, neşredeninin girişi, I, 19-32).

Emine Muhammed b. Yûsuf el-Câbir *İbn Receb el-Hanbelî ve âşâruhü'l-fıkhiyye* (Katar 1985), Ali b. Abdülazîz eş-Şibl *Menhecû'l-hâfız İbn Receb el-Hanbelî fi'l-akide* (Riyad, ts.) ve Ahmed Ferîd Tezkiyetü'n-nüfûs ve terbiyetühâ kemâ yukarriruhâ 'ulemâ'üs-selef: *İbn Receb el-Hanbelî, İbn Kayyim, Ebû Hâmid el-Gazzâlî* (Beyrut 1405/1985) adlı çalışmalarında İbn Receb'i çeşitli yönleriyle ele almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53, I, 12, 15, 41, 67, 82, 118, 137, 177, 289; II, 109, 184, 192, 213-214, 286, 321, 341, 365, 436, 439, 441, 444, 446; a.mlf., *el-İstihârâc li-ahkâmî'l-harâc* (nşr. Cündî Mahmûd Şelâş el-Heytî), Riyad 1409/1989, neşredeninin girişi, s. 43-146; a.mlf., *Fazlû 'ilmi's-selef 'alâ 'ilmi'l-halef* (nşr. M. Abdülhakîm el-Kâdî), Kahire 1989, s. 22-31, 44-46, 63-64; a.mlf., *Câmî'ü'l-'ulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 24-29, 41, 156, 252, 365-366; a.mlf., *Şerhu 'İlelî't-Tirmizî* (nşr. Nûreddin İtr), [baskı yeri yok] 1398/1978 (Dârü'l-Mellâh), neşredeninin girişi, I, 27-40; a.mlf., *Fethu'l-bârî* (nşr. Mahmûd b. Şa'bân b. Abdülmaksûd v.dğr.), Medine 1417/1996, I, 5-41, 51-54, 80-83, 129-130, 159-161, 214-215; a.mlf., *Kelimetü'l-ihlâş ve tahkiku ma'nâhâ* (nşr. İmâd Tâhâ Firre), Tanta 1408, s. 28-37, 38-39, 42, 56-66; a.mlf., *Cemî'ü'r-rusûl kâne dinühüm el-İslâm*, Tanta 1411/1991, s. 16-17, 18-19, 35-36; a.mlf., *Ehvâlü'l-kubûr ve ahvâlü ehlihâ ile'n-nüşûr* (nşr. Ebû Hâcîr Muhammed Zağlûl), Beyrut 1405/1985, s. 4, 6, 15-22, 25-41, 48, 50, 58-87, 93, 95-116, 125; a.mlf., *et-Taḥvîf mine'n-nâr*, Beyrut 1405/1985, s. 17-20, 43, 47-48, 61-85, 141-142, 151-153, 184, 189, 210, 211, 217-218, 219; a.mlf., *Şerhu ḥadîşî 'Ammâr b. Yâsir* (nşr.

Ebû Abdurrahman İbrâhim b. Muhammed el-Arf), Cidde 1408/1987, neşredeninin girişi, s. 5-11; a.mlf., *Şerḥ ve beyân li-ḥadîşî "Mâ zi'bânî ca'î'ân"* (nşr. Muhammed Subhî Hasan Hallâk), Beyrut 1413/1992, neşredeninin girişi, s. 9-15; İbn Nâsirüddin ed-Dimaşkî, *er-Reddû'l-vâfir* (nşr. Zühayr eş-Şâvîş), Beyrut 1400/1980, s. 135, 176-178; İbn Kâdî Şühbe, *et-Târiḥ* (nşr. Adnân Dervîş), Dimaşk 1977, I, 189, 488-489; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 321-322; a.mlf., *İnbâ'ü'l-gumr*, III, 175-176; Takıyyüddin İbn Fehd, *Lahzû'l-elhâz (Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabî* içinde, nşr. M. Zâhid Kevserî), Dimaşk 1347, s. 180-182; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelû's-şâfi*, VII, 163-164; Burhâneddin İbn Müfliḥ, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymîn), Riyad 1410/1990, II, 81-82; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), I, 540; Nuaymî, *ed-Dâris fi târiḥi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 76-77; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *ed-Dürü'l-münâḍḍad fi zikri aşhâbi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymîn), Kahire 1412/1992, II, 579-580; İbnü'l-Hürânî, *el-Şarât ilâ emâkinî'z-zıyârât* (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dimaşk 1401/1981, s. 71; Mer'î b. Yûsuf, *eş-Şehâdetü'z-zekiyye fi şenâ'i'l-e'imme 'alâ İbn Teymiyye* (nşr. Necm Abdurrahman Halef), Beyrut 1404/1983, s. 49-51; *Keşfü'z-zunûn*, I, 59, 79, 203, 550, 559; II, 1097, 1359, 1400, 1554, 1911; İbnü'l-Gazzî, *Divânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, II, 349-351; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâli'*, I, 328; Muhammed eş-Şatî, *Muhtaşaru Tabakâti'l-Hanâbile* (nşr. Fevâz Ahmed ez-Zemerî), Beyrut 1406/1986, s. 71-72; Pertsch, *Gotha*, I, 492; II, 38-39; Serkis, *Mu'cem*, I, 107; Brockelmann, *GAL*, II, 129-130; *Suppl.*, II, 129-130; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, II, 7, 16; V, 36, 75, 84; VI, 129, 153; VII, 2, 17; L. Nemoy, *Arabic Manuscripts in the Yale University Library*, Copenhagen 1956, s. 78, 169; A. S. Fulton – M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 61-62; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 147-148; Münecid, *Mu'cem*, II, 22-23; IV, 25; V, 23; a.mlf., *Mu'cemü'l-mu'errihine'd-Dimaşkıyyin*, Beyrut 1398/1978, s. 218-219; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings*, München 1979, s. 207-208; Hammâm Abdurrahman Saïd, *el-'İlel fi'l-ḥadîş dirâse menhecıyye fi dav'i Şerḥi 'İlelî't-Tirmizî li'İbn Receb el-Hanbelî*, Amman 1400/1980, s. 45-54, 213-291; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri-sû'l-fehâris*, II, 636-637; Ali Ahmed en-Nedvî, *el-Kavâ'idü'l-fıkhiyye*, Dimaşk 1406/1986, s. 222-226, 228-230; Suûd b. Abdullah el-Funey-sân, *Âşâru'l-Hanâbile fi 'ulûmî'l-Kur'ân*, Riyad 1409, s. 145-146; Abdullah b. Ali es-Sübey'î, *ed-Dürü'l-münâḍḍad fi esmâ'i kütübî mezhebi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Câsim ed-Devserî), Beyrut 1410/1990, s. 48; M. Zâhid Kevserî, *el-İşfâk 'alâ ahkâmî't-talâk*, Kahire, ts. (el-Mektebetü'l-Ezheriyye), s. 35-36; Nuri Topaloğlu, *Tek Hadis Şerhleri*, İzmir 1998, s. 1, 12, 16, 21, 36, 38, 54, 70, 89, 96, 99, 104, 132, 148, 165; Ali b. Abdülazîz eş-Şibl, *Menhecû'l-hâfız İbn Receb el-Hanbelî fi'l-akide*, Riyad, ts. (Dârü's-sumey'î); Abdüllemîr Selîm, "İbn Receb", *DMBİ*, III, 548-549.

CENGİZ KALLEK

İBN REŞİK el-KAYREVÂNÎ

(ابن رشيق القيرواني)

Ebû Alî el-Hasen b. Reşîk
el-Ezdî el-Mesilî el-Kayrevânî
(ö. 456/1064)

Âlim, şair, edip
ve tenkitçi.

390 (1000) yılında Muhammediye'de (Mesile) doğdu. Öğrenimine burada başladı. Ezd kabilesi âzatılarından olan babası Reşîk'ten kuyumculuk sanatını öğrendi. Küçük yaşta şiirle ilgilenen ve ilk şiirini çocukluk çağında nazmeden İbn Reşîk bu alanda kendini yetiştirmek için 406'da (1015-16) dönemin ilim merkezi olan Kayrevan'a gitti. Burada Ebû Muhammed Abdülazîz b. Ebû Sehl el-Huşenî, Muhammed b. Ca'fer el-Kaz-zâz, Ebû İshak İbrâhim b. Ali el-Husrî, Ebû Muhammed Abdülkerîm b. İbrâhim en-Nehşelî ve Ebû Abdullah Muhammed b. İbrâhim es-Semîn gibi âlimlerden ders aldı. Bir süre ticaretle de meşgul olduğu sanılmaktadır (*Ünmûze-cû'z-zamân*, s. 261; ayrıca bk. neşredenlerin girişi, s. 6).

Kendisi gibi şair olan dostu Dîvân-ı İnşâ reisi Ebû'l-Hasan Ali b. Ebû'r-Ricâl'in aracılığıyla 410 (1019) yılında Kayrevan'da Zirî Emîri Muiz b. Bâdis ile tanıştı. Kendisine sunduğu kasideyi çok beğenen emîr, İbn Reşîk'i saray şairliğine tayin etti. Ali b. Ebû'r-Ricâl de ona emîrin isteği üzerine Dîvân-ı İnşâ'da ordudan sorumlu özel kâtiplik görevi verdi. Muiz b. Bâdis'e gönderdiği bir şiirden Muizz'in onu bir câriyesiyle evlendirdiği anlaşılmaktadır (Abdülraûf Mahlûf, s. 26). İbn Reşîk'in kasideleri ve bazı önemli kişiler için yazdığı mersiyeleri yanında (İbnü'l-Kiftî, I, 336) Sabra Kadısı Muhammed b. Ca'fer el-Kûffî'yi hicveden bir manzumesi vardır. Bu manzume kadının görevinden azline ve Mısır'a kaçmasına sebep olmuştur (Abdurrahman b. Muhammed ed-Deb-bâğ, III, 197).

İbn Reşîk ile, Muiz b. Bâdis'in himayesinde bulunan şair İbn Şeref el-Kayrevânî arasında ciddi bir rekabet vardı. Muiz onları diğer şairlere tercih eder, bazan birine, bazan diğerine daha fazla yakınlık gösterirdi. Aralarındaki rekabetin gide-rek sertleşmesi birbirlerini hicvetmelerine yol açmıştı. İbn Reşîk *el-'Umde* adlı eserini telif edince İbn Şeref'in ağır ten-

kitlerine hedef oldu, o da çeşitli risâleler yazan İbn Şeref'e cevap verdi. Ayrıca İbn Reşik'i eleştiren başka kişiler varsa da kiskançlıktan kaynaklanan bu eleştiriler ciddi ve tutarlı olmaktan uzaktır.

Kayrevan'da aynı zamanda hocalık yapan İbn Reşik birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bunlar arasında kendisinden çok sayıda şiir rivayet eden Ebû Muhammed Abdullah b. Yahyâ el-Huzeymî, Ebû Abdullah es-Saffâr (veya İbnü's-Saffâr), İbn Mekki ve el-'Umde'yi ihtisar eden Ebû Ömer Osman b. Ali el-Hazrecî gibi simalar bulunmaktadır (Abdülazîz el-Meymenî, *İbn Reşik*, s. 42-43; Abdürraûf Mahlûf, s. 40-41).

Muiz b. Bâdis, Fâtımîler'e itaatten vazgeçip istiklâlini ilân edince Fâtımîler onun idaresindeki Mağrib ve Tunus'u istilâ ettiler (440/1048). Bunun üzerine Kayrevan'dan ayrılmak zorunda kalan Muiz, Mehdiye şehrine giderek Emîr Temîm'e sığındı. Onunla birlikte Mehdiye'ye giden İbn Reşik, burada yazdığı uzun bir kasidesinde Kayrevan'a duyduğu özlemi ve oradan ayrılmanın verdiği üzüntüyü dile getirdi. Ancak Muiz b. Bâdis'e sabır tavsiye eden bir şiir takdim edince emîr öfkelen-di; şiiri yakarak onu azarladı. Bunun üzerine İbn Reşik, 449'da (1057) Mehdiye'den Kayrevan'a geri döndüyse de bir süre sonra Kayrevan'dan tekrar ayrılmak zorunda kaldı ve bir daha dönmek üzere Sicilya'ya gitti. Kaynakların bir kısmında Kayrevan'a uğramadan doğrudan Sicilya'ya gittiği kaydedilmektedir (İbn Bessâm eş-Şenterînî, VIII, 598; Abduh Abdülazîz Kalkile, s. 167-168). Onun hayatının bu dönemi hakkında Muiz b. Bâdis'in Mehdiye'de ölümü sebebiyle (454/1062) bir mersiye yazması dışında bir şey bilinmemektedir. Sicilya'da Mâzer (Mazzara) şehrine yerleşen İbn Reşik 1 Zilkade 456'da (15 Ekim 1064) burada vefat etti. Ölümüyle ilgili olarak farklı yer ve tarihler de verilmektedir (İbnü'l-Kiftî, I, 335-336; İbn Hallikân, II, 85-86; bu rivayetlerin tenkidi için bk. *Ünmûzecü'z-zamân*, neşredenlerin girişi, s. 9-12).

Çağının önde gelen şairlerinden biri olan İbn Reşik, bir haksızlığa uğradığında aynı şekilde karşılık verme yerine yumuşak bir üslûpla kendini savunmayı tercih eden sağlam karakterli, dürüst bir kişiydi. İdarecilere, önemli insanlara aşırı derecede hücum eden şairleri "ahmak kişiler" diye nitelediği ve bir şairin fazilet-

ten başka bir şeye talip olmaması gerektiğini söylediği nakledilmektedir (*el-'Umde*, I, 171). Dil, edebiyat, edebî tenkit ve özellikle şiir tenkidıyla ilgili konularda çok iyi yetişmiş ve bu hususta eserler yazmış, başkalarından aldığı bilgileri kime ait olduğunu belirterek nakletmiştir. Eserlerinden İbn Vekî, Hasan b. Bişr el-Âmidî, Hâtimî, Rummânî, Câhiz, İbn Sellâm el-Cumahî ve İbn Kuteybe gibi âlim ve ediplerin önemli kitaplarını okuduğu anlaşılmaktadır. İbn Reşik ile İbn Şeref'i karşılaştıran edebiyat tarihçileri bazan birini, bazan diğerini üstün kabul etmiştir. Meselâ İbn Bessâm'a göre İbn Reşik İbn Şeref'ten daha başarılı bir şairdir (*ez-Zahîre*, VIII, 597-598).

Eserleri. 1. *el-'Umde* fî mehâsini's-şi'r ve âdâbih*. İbn Reşik, bu eserini Dîvân-ı İnşâ reisi Ali b. Ebû'r-Ricâl'e ithaf etmek üzere kaleme almıştır. Şiir, edebî sanatlar ve özellikle şiir tenkidine dair olan eserin I. cildi eksik bir nüshası esas alınarak önce Tunus'ta (1282), daha sonra Kahire'de (1325, 1344) basılmış, ilk ilmi neşri ise iki cilt halinde Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd tarafından yapılmıştır (Kahire 1353, 1374, 1963; Beyrut 1974). Eseri ayrıca Muhammed Karkazân müellif ve eser hakkında uzun bir mukaddime ile notlar ve indeksler ilâve ederek yayımlamıştır (Beyrut 1408/1988). 2. *Kurâdatü'z-zehab fî nakdi eş'ârî'l-'Arab*. Şiir tenkidi ve edebî sanatlara dair olan eserde serikat konusuna da yer verilmiştir. Eser Muhammed Emîn Hancî (Kahire 1346) ve Şâzeli Bû Yahyâ (Tunus 1972) tarafından neşredilmiştir. 3. *Ünmûzecü'z-zamân fî şu'arâ'l-'Kayrevân*. Özellikle Muiz b. Bâdis'in sarayında ve o çevrede bulunmuş Kayrevanlı 100 şair ve edibin hayatını ele alan ve İbn Zâfir el-Ezdî, Yâkût el-Hamevî, Kiftî, İbnü'l-Ebbâr, İbn Hallikân, İbn Bessân, İbn Fazlul-lah el-Ömerî ve Safedî gibi müelliflerin kaynakları arasında yer alan eserin aslı günümüze ulaşmamıştır. Bu isimle elde mevcut olan kitap, başta İbn Fazlul-lah'ın *Mesâlikü'l-ebşâr*'ı ve Sâfedî'nin *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*'ı olmak üzere çeşitli eserlerdeki nakillerin derlenmesiyle meydana getirilmiş olup Muhammed el-Arûsî el-Matvî ve Beşîr el-Bekkûş tarafından yayımlanmıştır (Tunus 1406/1986). Eserde bir mukaddime bulunmadığından ne zaman ve kimin için telif edildiğine dair bilgiler tahminlere dayan-

maktadır (*Ünmûzecü'z-zamân*, neşredenlerin girişi, s. 20-25). 4. *Dîvân*. İbn Reşik'in bir divanı olduğu bilinmekteyse de (İbn Hallikân, II, 85) nüshası henüz tesbit edilememiştir. Abdurrahman Yâgî tarafından yayımlanan divan (Beyrut 1409/1989), çeşitli kaynaklarda yer alan şaire ait 700'ü aşkın beytin toplanmasıyla oluşturulmuştur. Divanda 214 parça şiir bulunmakta olup çoğu kıtadır. En uzun kaside olan elli altı beyitlik Kayrevân mersiyesinin aslının 122 beyit olduğu söylenmektedir. Abdülazîz el-Meymenî'nin *en-Nüf min şî'ri İbn Reşik ve zemîlihî İbn Şeref* adlı çalışmasında (Kahire 1343) İbn Reşik'in 496 beyitlik şiiri yer almaktadır. Aralarında hemen hemen hiçbir tam şiirin bulunmadığı kıta halindeki bu manzumeler tasvir, methiye, şarap, mersiye ve hiciv gibi çok çeşitli konulara da irdir.

İbn Reşik'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Trâzü'l-edeb*, *el-Mümâdah ve'l-müzâm*, *Müttefe'ku't-taşhîf*, *el-Mennü ve'l-fidâ*, *Tahrîrü'l-müvâzene*, *el-İttişâl*, *Garîbü'l-evşâf ve le'â'ifü'l-teşbihât*, *Ervâhu'l-kütüb*, *Şu'arâ'ü'l-küttâb*, *el-Ma'âne fi'r-ruhaş ve'z-zarûrât*, *er-Reyâhîn*, *Sıdku'l-medâ'ih*, *el-Esmâ'ü'l-mu'arrabe*, *Me'âlimü'l-târîh*, *İşbatü'l-münâze'a*, *et-Teves-sü' fi ma'dâ'iku'l-kavl*, *el-Hiletü ve'l-ihtirâs*, *Keşfü'l-mesâvî*, *Tezyîfi nakdi Kudâme*, *Sâcürü'l-keleb*, *Nechu'l-ma'lab*, *Ka'fu'l-enfâs*, *Nakdü'r-Risâleti's-şu'ûziyye ve'l-kaşideti'd-da'iyye*, *er-Risâletü'l-menkûda*, *Neshu'l-mulah ve feshu'l-lumah*, *Ref'u'l-işkâl ve def'u'l-muhâl*, *eş-Şüzûz fi'l-luğa*. Ebû Ali Hüseyin b. Atik b. Hüseyin b. Reşik'in (ö. 680/1281 [?]) *Mizânü'l-'amel fi't-târîh*, *Şerhu'l-Muva'tta*, *Şerhu Kitâbi's-Şüzûz fi'l-luğa* adlı eserleriyle Muhammed b. Mahmûd en-Nisâbüri'ye ait *Sırrü's-sürûr*, *Bülgatü'l-işfâk fî zikri eyyâmî'l-üşşâk*, *er-Ravzatü'l-mevşîyye fî şu'arâ'l-Mehdiyye* bazı müelliflerce İbn Reşik'e nisbet edilmektedir.

İbn Reşik'in hayatı, şiiri ve eserleri hakkında yapılan çalışmaların başlıcaları şunlardır: Abdülazîz el-Meymenî, *İbn Reşik* (Kahire 1343); Abdürraûf Mahlûf, *İbn Reşik el-Kayrevânî* (Kahire 1983); Hasan Hüsnî Abdülvehhâb, *Büsâtü'l-'akîk fî hadâreti'l-Kayrevân ve şâ'irihâ İbn Reşik* (Tunus 1970; nşr. Muhammed el-Arûsî, Tunus 1970); Beşîr Haldûn, *el-Ha-*

reketü'n-nakdiyye 'alâ eyyâmi İbn Re-şîk el-Mesîlî (Cezayir 1981). Abdurrahman Yâgî, Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde *İbn Reşîk el-Kayrevânî el-edîb en-nâkıd* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1955).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde* (nşr. Muhammed Karkazân), Beyrut 1408/1988, I, 171; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 9-50; a.mlf., *Ünmû-ze'z-zamân fî şu'arâ'i'l-Kayrevân* (nşr. Muhammed el-Arûsî el-Matvî – Beşîr el-Bekkûş), Tunus 1406/1986, s. 261; ayrıca bk. neşredenerin girişi, s. 5-25; a.mlf., *Divân* (nşr. Abdurrahman Yâgî), Beyrut 1409/1989, neşredenin girişi, s. 9-13; İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahire fî me'hâsini ehli'l-Cezîre* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1979, VIII, 597-612; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 333-339; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 85-89; Abdurrahman b. Muhammed ed-Debbâğ, *Me'âlimü'l-imân* (nşr. Muhammed Mâdûr), Tunus 1378/1958, s. 366; Brockelmann, *GAL*, I, 374; *Suppl.*, I, 539; Abdülazîz el-Meymenî, *İbn Reşîk*, Kahire 1343, s. 34-88; a.mlf., *en-Nü-tefmin şî'ri İbn Reşîk ve zemîlihî İbn Şeref*, Kahire 1343, s. 134-186; a.mlf., *Buhûş ve tahkî-kât* (nşr. Muhammed Üzeyir Şems), Beyrut 1995, II, 133-187; G. J. H. van Gelder, *Beyond The Line*, Leiden 1982, s. 112-127; Abduh Abdülazîz Kalkîle, *el-Belâtu'l-edebî li'l-Mu'iz b. Bâdis*, Riyad 1403/1983, s. 159-177; Abdürrauf Mahlûf, *İbn Reşîk el-Kayrevânî*, Kahire 1983; İhsan Abbas, *Târîhu'n-nakdi'l-edebî 'inde'l-'Arab*, Amman 1986, s. 5-459; Şazeli Bû Yahyâ, "Şî'ru İbn Reşîk", *Hauliyâtü'l-Câmi'ati'l-Tûnisîyye*, sy. 6, Tunus 1969, s. 61-77; a.mlf., "İbn Rashîk", *El²* (İng.), III, 903-904; İnâyetullah Fâtihî Nejad, "İbn Reşîk", *DMBİ*, III, 586-590.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

İBN REŞÎK el-KUŞEYRÎ

(ابن رشيق الشيرى)

Ebû Muhammed (Ebû Hafs, Ebû Ca'fer) Abdurrahmân (Abdullah) b. Reşîk el-Kuşeyrî (ö. 481/1088'den sonra)

Mürsiye emîri
(1081-1088).

Hayatının ilk dönemi hakkında bilgi yoktur. Sadece Belc Kalesi'nin İşbîliye (Sevilla) Abbâdî Emirliği'ne bağlı âmili olduğu bilinmektedir. İbn Abbâd el-Mu'temid-Alellah'ın emriyle Mürsiye'ye (Murcia) saldırıan Vezir İbn Ammâr el-Endelûsî'ye yardımcı oldu. Ancak şehrin zaptedilerek (471/1078) Emîr İbn Tâhir'in hâkimiyetine son verilmesinin ardından İbn Ammâr Tuleytula'ya (Toledo) döndü. Orada bıraktığı İbn Reşîk, onun adamlarını

şehirden uzaklaştırıp emirliği ele geçirdi ve bağımsızlığını ilân etti.

O yıllarda çok güçlenen Kastilya Kralı VI. Alfonso, Endülüs'teki bütün müslüman emirliklerden vergi almaya başlamıştı; İbn Reşîk de emirlik tahtına oturunca ona hediye gönderdi. Murâbît Hükümdarı Yûsuf b. Tâşfîn'in Endülüs'e geçmesinden önce emirlerin birbirlerine düşmeleri sırasında İbn Reşîk'in ihanetini bir türlü affedemeyen İbn Abbâd el-Mu'temid, onu hristiyanlarla ittifak içinde olmakla suçlayarak Yûsuf b. Tâşfîn'e şikâyet etti. Ancak İbn Reşîk, Yûsuf b. Tâşfîn'in hâkimiyetini benimsemesinin işareti olarak onun adına hutbe okutup tehlikeden kurtuldu. Ayrıca Yûsuf b. Tâşfîn ile İbn Abbâd el-Mu'temid'in VI. Alfonso'ya karşı zafer kazandıkları Zelliâka Savaşı'ndan (479/1086) sonra da Mu'temid'e vergi ödemeyi kabul etti. Fakat bu durum uzun sürmedi. Yûsuf b. Tâşfîn Belensiye'nin (Valencia) düşmesinin ardından tekrar Endülüs'e gelerek bütün emîrleri birlik ve yardıma çağırdığında (480/1087) Mu'temid yine aynı suçlamaları dile getirdi. Yûsuf b. Tâşfîn de durumu fakihlere inceletip İbn Reşîk'in suçluluğuna karar verince onu öldürülmemesi şartıyla Mu'temid'e teslim etti (481/1088). Bir müddet Lûrka (Lorca) ve İşbîliye'de hapse atılan İbn Reşîk'in bundan sonraki hayatı hakkında fazla bir şey bilinmemekte, bazı kaynaklar Mu'temid tarafından öldürüldüğünü, bazıları da Murâbîtlar'ın İşbîliye'yi aldıkları sırada (484/1091) serbest bırakıldığını rivayet etmektedir (İbnü'l-Ebbâr, I, 175). Ebû'l-Alâ İdrîs b. Ezrak başta olmak üzere birçok şair İbn Reşîk'i öven şiirler yazmıştır (Makkarî, III, 573).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 291; Abdülvehid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fî telhîşî aḥbârî'l-Magrib* (nşr. M. Saîd el-Uryân), Kahire 1383/1963, s. 180-182, 192; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletü's-siyerâ²* (nşr. Hüseyin Mûnis), Kahire 1985, II, 123-124, 134-135, 140-146, 175; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, III, 572-573; Dozy, *Spanish Islam*, s. 681-682, 685, 700, 706; Chejne, *Muslim Spain*, s. 73; Mahmoud Makki, "The Political History of Al-Andalus", *The Legacy of Muslim Spain* (ed. Salma Khadra), Leiden 1992, s. 62-63; J. F. P. Hopkins, "İbn Rashîk", *El²* (İng.), III, 904-905; E. Lévi-Provençal, "Mursiya", a.e., VII, 633-634; Saîdullah Karabeglü, "İbn Reşîk", *DMBİ*, III, 590.

THOMAS B. IRVING

İBN REVÂHA

(bk. ABDULLAH b. REVÂHA).

İBN REZİN el-BERBERÎ

(bk. REZİN).

İBN REZİN el-İŞFAHÂNÎ

(ابن رزين الإصفهاني)

Ebû Abdillâh Muhammed

b. İsâ b. İbrâhîm

b. Rezîn el-İsfahânî

(ö. 253/867 [?])

Kıraat ve nahiv âlimi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Aslen İsfahanlı olup Rey'de doğdu. Babasına nisbetle İbn İsâ, ikinci ceddî Rezîn'e nisbetle İbn Rezîn künyeleriyle ve Teymî nisbesiyle anıldı. Temel öğrenimini tamamladıktan sonra kıraat ilmine yöneldi. Meşhur yedi kıraat imamından Hamza b. Habib'in önde gelen talebesi Süleym b. İsâ'dan ve onun kıraatinin meşhur iki râvisi Hallâd b. Hâlid ile Halef b. Hişâm'dan ve Nusayr b. Yûsuf er-Râzî gibi âlimlerden kıraat dersleri aldı. Ayrıca Hamza'nın talebesi Hasan b. Atıyye el-Kûfî'den de bir hatim indirdi.

Kıraatleri önemli kaynaklarından olarak bu konuda çeşitli rivayetler arasında tercihler yapabilen İbn Rezîn devrinin önde gelen kıraat otoritelerinden sayıldı; nahiv konusunda da dönemin imamları arasında yerini aldı. Ebû Nuaym Fazl b. Dûkeyn, Kabîsa b. Ukbe, İshak b. Süleyman, Amr b. Ebû Seleme, Ubeydullah b. Mûsâ ve Abdurrahman ed-Deşteki gibi isimlerden hadis rivayet etti. Fazl b. Şâzân, Muhammed b. Abdürrahîm el-İsfahânî, Ca'fer b. Abdullah b. Sabbâh, Ebû Sehl Hamdân b. Merzûbân ve daha birçok şahsiyet kıraat konusunda ondan faydalandı. Ebû Zür'a er-Râzî İbn Rezîn hakkında, "Kıraatler konusunda ondan daha üstününü görmedim" derken Ebû Hâtim er-Râzî de hadiste onu sadûk olarak nitelemiştir. İbn Rezîn 253'te (867) vefat etti. Ölüm tarihi 240 (854), 241 ve 242 olarak da zikredilmiştir. Kaynaklarda *el-Câmi' fi'l-kırâ'ât*, *Kitâb fi'l-'aded*, *Kitâb fî cevâzi kırâ'ati'l-Kur'ân 'alâ ṭarîkı'l-muḥâṭaba*, *Kitâb fi'r-resm* adlı eserleri yazdığı belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, VIII, 39; Ebû Nuaym, *Zikru aḥbârî İsbahân* (nşr. S. Dederling), Leiden 1934, II, 179-180; Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâ²* (Altıkulaç), I, 440-441; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 251-260*, s. 307-308; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 294; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 223-224; Süyûtî, *Buḡyetü'l-vu'ât*, I, 205.

MEHMET ALİ SARI